

Danica Božić-Bužančić,
Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu
Povijesni arhiv u Splitu - Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u
Zagrebu - Književni krug, Split 1995., 415 str.

Knjiga je nastala u sklopu 2 znanstvena projekta: "Hrvatska 18.-19. stoljeća - proto-modernizacija i hrvatski narodni preporod" Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod voditeljstvom prof. dr. N. Stančića, te "Gospodarska povijest Dalmacije XVIII. i XIX. stoljeća" kojega vodi dr. D. Božić-Bužančić za Književni krug Split.

To je prvo djelo u hrvatskoj povijesnoj znanosti koje sintetički prikazuje rad akademija - prvih stručnih i znanstvenih udruga koje su okupljale sve one što su mogli pridonijeti napretku domovine, bilo usmenim ili pismenim riječima istaknutih članova, bilo oglednim vrtovima i perivojima imućnijih plemića i građana.

U uvodu (11.-28.), autorica govori o pojavi francuskog fiziokratizma - koncepciji gospodarstva temeljenog na poljodjelstvu, nasuprot tzv. klasične gospodarske škole u Velikoj Britaniji s glavnim osloncem u trgovini, te o prihvaćanju fiziokratizma u svijetu, pojavi i ulozu prvih akademija, a daje i kratak prikaz stanja u Dalmaciji u drugoj polovici XVIII. stoljeća.

Najveći dio (29.-152.) autorica posvećuje radu prvog gospodarskog društva (akademije) u Splitu: bavi se osnivanjem akademije i njezinim statutom, radom Akademije do smrti dr. Ivana Mollera, djelovanjem Akademije od 1783. do kraja mletačke vladavine, te razdobljem austrijskih i razdobljem francuske uprave do prestanka rada Akademije. Daje i popis članova Akademije. Potom govori o djelovanju Akademije na području poljodjelstva i zanatstva, a dijeli ga na razdoblje do kraja mletačke vladavine, razdoblje prve austrijske, francuske, te druge austrijske vladavine. Treći dio poglavlja posvetila je istaknutom djelovanju Akademije na području ribarstva i prerade ribe, zanatstva, te drugih važnih zadataka kao što su opismenjivanje pučanstva i prikupljanje pomoći za brojne prosjake tijekom gladnih godina. Pomak se osjetio, unatoč kočnicama: nedostatku potrebnih zakona i novca za poticaj poljodjelstva, nedostatku kolnih cesti i duboko ukorijenjenom tradicionalizmu kod seljaka. U četvrtom dijelu poglavlja, autorica uspoređuje splitska predgrađa i polja XVIII. stoljeća s katastarskim podacima prve polovice XIX. st. i proučava odraz djelovanja Akademije na istome području.

Autorica obrađuje i rad Poljodjelske akademije ili škole u Kaštel Lukšiću (153.-190.), gdje su poljodjelski stručnjaci na hrvatskom jeziku govorili o maslinarstvu i problemu cijedenja mane, a radilo se i na oplemenjivanju domaće rase ovaca. Na kraju poglavlja, donosi popis članova, a spominje i osnutak "Društva poljskotežaskog-umotvornog" u Trogiru.

Nadalje, autorica proučava ogledne vrtove istaknutih fiziokrata na području Trogira i Kaštela (119.-218.), posebno perivoj obitelji Michieli Vitturi u Kaštel Lukšiću, te ogledni vrt i perivoj Ivana Luke Garanjina. Uz povijest obiju obitelji, autorica daje opis oglednih vrtova, a kod prvog i popis biljnih vrsta i stanje 1989. godine.

Autorica analizira i rad gospodarsko-literarne (agrarne) akademije u Zadru (219.-249.), po istom modelu kao i za splitsku akademiju, ali u nešto skraćenijem obliku poradi nedostatka podataka. Uz gospodarstvo, bavila se i trgovinom, te posebno ratarstvom i literarnim umijećem. Bila je to neka vrsta kluba sastavljenog od uglednih literata i fiziokrata, usmjerena na umjetnost i znanost, te posebno na suvremeno poljodjelstvo.

Posebno poglavlje autorica je posvetila odjecima fiziokratizma u Dubrovniku (251.-260.). Akademija "Società patriotica" ("Domoljubno društvo") imala je svrhu pratiti razvoj znanosti u svijetu, a rezultate prenositi u tada "zaostali" Dubrovnik. Premda su članovi bili ugledni Dubrovčani, od kojih i neki fiziokratskih opredjeljenja, Akademija nije dugo opstala, jer zbog svojih demokratskih ideja nije dobivala potporu vlasti.

Autorica se osvrće i na pokušaje osnivanja, planove i vizije 2 poljodjelske škole u Dalmaciji 18./19. stoljeća (261.-271.), naročito planovima o poljodjelskim školama u djeli-ma Ivana Luke Garanjina, kao i planom Jurja Parčića o poljodjelskoj školi u Šibeniku. U posljednjem poglavlju autorica daje presjek kroz knjižnicu jednog fiziokrata (273.-279.).

U prilogu, autorica daje 7 dokumenata (325.-401.): 1. Statut, zaključci i pisma Poljodjelskog društva u Splitu (Costituzioni della Pubblica società economica di Spalato, Capitoli della Pubblica società economica di Spalato e Lettera, 325.-336.), 2. Osnivanje

poljodjelske akademije (Istituzione dell'accademia agraria de' castelli di Traù, 337.-338.), 3. Zaključci javne gospodarske akademije u Zadru (Capitolare della Publica accademia economico agraria di Zara, 339.-345.), 4. Pisma članova predsjedniku Akademije (Deputati all'Agricoltura, 346.-358.), 5. Teza o eksperimentima u moru održanim na jesen 1782., pročitana na kongresu Akademije održanom 30. svibnja 1783. (Rellazione intorno agl'esperimenti di Pesca, e d'Acconcie praticati ne mari della Dalmazia, 359.-391.), 6. Popis biljaka u Garanjinu vrtu 16. listopada 1828. (Catalogus Plantarum quae extant in horto Nob. Frtrum de Garagnin Ioan., 392.-399.) i 7. Inventar vrta namijenjenog Giovanniu Miottu Giardinieru (Inventario degl'Utensilij, e Mobili essistenti nell' ... Rimesse, consegnati a Giovanni Miotto Giardiniere, 400.-401.).

Ovo djelo, povrh toga što omogućuje pristup i vrijednoj izvornoj građi, predstavlja izuzetno zanimljivo štivo i za širu publiku.

Ivan Dukić

Maja Galić, Hrvatske prilike u dopisivanju Ante Tresića Pavičića

Matica hrvatska, Split, 1995., 203 str., *Književno djelo Ante Tresića Pavičića - Zbornik radova*, Književni krug Split, 1995., 193 str.

U novije vrijeme ponovo je u stručnim krugovima aktualizirana tema o životu Ante Tresića-Pavičića (Vrbanj/otok Hvar, 1867. - Split, 1949.). U izdanju dviju splitskih izdavačkih kuća objavljene su relevantne knjige koje pojašnjavaju Tresićev opus u jednom novom i širem kontekstu. Djelo Maje Galić *Hrvatske prilike u dopisivanju Ante Tresića Pavičića* okrenuto je Tresićevim smještavanjem u širi kontekst hrvatskog političkog razvoja. Riječ je o vrlo zanimljivoj temi budući da je upravo Tresićev politički razvitak s puno evoluiranja ostao manje poznata strana u postojećoj literaturi. Autorica je preuzela složen posao izbora dijela neobjavljene i vrlo bogate Tresićeve korespondencije koja na najuvjerljivi način pokazuje politička kretanja znamenitog hvarskog pisca. Korišteni dokumenti potječu iz raznih ustanova: Povijesni arhiv u Splitu, Državni arhiv Hrvatske u Zagrebu, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, a dio iz privatnog izvora (obitelj Tresić Pavičić). Još prije ista je autorica u reviji *Marulić* (br. 2, Zagreb, 1979., str. 154-156) tiskala četiri pisma iz Tresićeve korespondencije. U ovoj knjizi tiskana su 60 pisma (i dopisnica) iz Tresićevih dodira sa sljedećim uglednicima: Marija i Eugen Kumičić, Antun Gustav Matoš, Milada Paulova, don Ilija Ujević, fra Grga Martić i Milan Begović. Većina pisama pisana su Tresiću; od toga: M. Kumičić je zastupljena s 3 pisma, E. Kumičić s 10, A. G. Matoš s 39, M. Paulova s 3, a Ujević, Martić i Begović s 1 pismom. U korespondenciji se nalaze i dva pisma koje je napisao Tresić: jedno Matošu, a drugo Paulovoj. Gledajući s aspekta vremena zastupljena su pisma pisana u razdoblju od 1894. do 1940. godine. Najveći dio pisama potiče iz doba austro-ugarske države. Knjizi su pridodani bio-bibliografski podaci (145-170) koji donose relevantne obavijesti o svim spomenutim osobama u pismima. Na kraju djela nalaze se autografi pisma (185-203). Time pedantniji čitatelji i stručnjaci mogu uspoređivati izvorne rukopise s pretiskom.

U proslavu knjige autorica ukazuje na problem Tresićevih korjenitih promjena političkih gledišta pri čemu ne izbjegava napisati da je on u jednom svojem razdoblju bio "zapravo u službi političkih interesa Beograda"(7). Naime, Tresić je u svojem prvom razdoblju bio usko povezan s pravaštvom. Od studentskih dana u Beču povezoao se s pravaškim pokretom, da bi zatim vremenskim slijedom sudjelovao u djelovanju dalmatinske Stranke prava, Čiste stranke prava (frankovaca) i naposljetku Stranke prave (domovinaši). Nakon toga, ponovo se vratio u Dalmaciju i podržao pokret novoga kursa koji je istakao u prvi plan izraženi protuaustrijski pravac. Vrijeme je to političkih uspjeha kada je Tresić izborio mjesto zastupnika u bečkom Carevinskom vijeću. Njegovo djelovanje karakterizirao je aktivan rad na rušenju Habsburške monarhije s istodobnim artikuliranjem jugoslavenskog državotvornog programa. U toj epohi pravaštvo se više nije spominjalo. Za Kraljevine SHS on je isprva postigao visoki status u diplomatskoj službi. Odanost novom poretku dokazana je i nagrađena veleposlaničkim položajem u Madridu, Lisabonu i Washingtonu. Tadašnji Tresić idealistički je vjerovao u formulu jugoslavenstva. Za njega je to bila mogućnost konsolidacije odnosa južnoslavenskih naroda u razdoblju opasnih pretenzija susjednih, većih naroda. No s vremenom Tresić je postajao

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

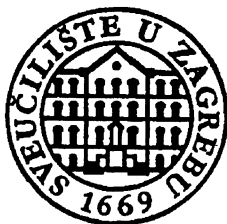
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

29

ZAGREB

1996.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3

tel.: 385 (0)1 6120 150 fax: 385 (0)1 6156 879
385 (0)1 6170 685

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Stipe BOTICA

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
ENGLISKI JEZIK:**
Nikolina JOVANOVIĆ

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u veljači 1997. godine